

Jeste li znali?

Branimir Dakić, Zagreb

Uz 13. travnja — dan broja π

1. Broj π je omjer opsega i duljine promjera bilo kojeg kruga.*

2. Oznaku π uveo je samouki, kasnije vrlo ugledni, engleski matematičar William Jones 1706. godine, prema latinskom *periphēria* — kružnica. Kasnije je istu oznaku preuzeo i Euler i ona se zadržala sve do danas. π je inače 16. slovo grčkog alfabeta.

3. Broj π je iracionalan broj. Dokazao je to 1768. Johann Lambert.

4. Približne vrijednosti broja π iskazane racionalnim brojevima su: $\frac{25}{8}$ (Babilon oko 2000. g. pr. K.); $\frac{22}{7}$; $\frac{355}{113}$ (Arhimed); $\frac{104\,348}{33\,215}$; $\frac{837\,393\,900}{266\,550\,757}$.

5. $\sqrt{9\,869\,604\,401} \approx 3.14159265357557 \dots \approx \pi$.

6. Broj π zapisan u binarnom sustavu glasi
11.00100100001111110110101010001
00010000101101000110000100011...

7. Broj π je transcendentan broj, što znači da nije rješenje niti koje algebarske jednadžbe s racionalnim koeficijentima. Dokaz je 1882. dao Ferdinand von Lindemann.**

Ferdinand von Lindemann

Činjenica da π nije algebarski broj razlog je što zadatak *kvadratura kruga* nema rješenja. Nije moguće, koristeći se ravnalom i šestarom, uz zadanu jediničnu dužinu, konstruirati dužinu duljine π .

8. Jednu od najboljih približnih konstrukcija broja π opisao je Poljak Adam Kochansky (1631. – 1700.). Kochansky je pokazao da

* Sandra Gračan, *S π na kavu*, *Miš* broj 4, str. 163.

** Ferdinand von Lindemann (1852. – 1939.), njemački matematičar

je π približno rješenje bikvadratne jednadžbe $9x^4 - 240x^2 + 1492 = 0$.***

9. Broj π često se naziva *Ludolphov broj* po nizozemskom matematičaru Ludolphu van Ceulenu koji je “pješice” (oko 1600. g.) odredio 35 prvih decimala broja π .

10. Englez William Shanks izračunao je 707 decimala broja π i one su sve ispisane na stroju pariške *Palače otkrića*. Provjera je pokazala kako je od tih 707 točno svega 527 decimala.

11. Godine 1949. legendarni ENIAC izračunao je 2 037 decimala broja π pri čemu je utrošio 70 sati.

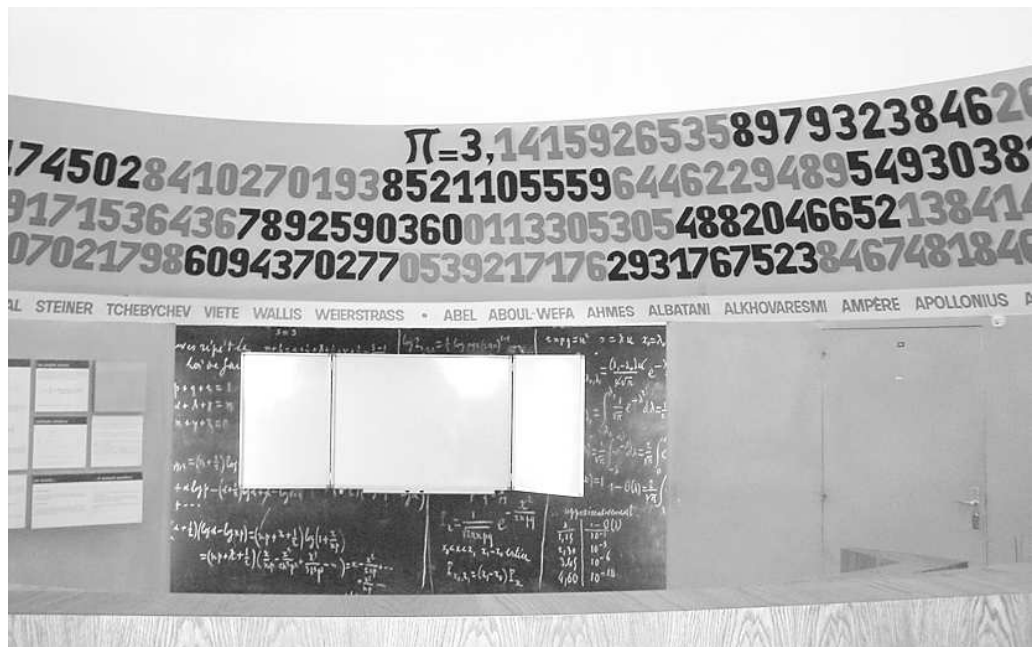
12. Trenutačni rekord drži japanski matematičar Yasumasa Kanada. On je 2005. godine na superračunalu HITACHI SR8000/ MPP odredio 1 241 100 000 000 decimala broja π , a izračun je trajao više od 600 sati.

Yasumasa Kanada

13. Kad bi sve decimale broja π koje je odredio Kanada ispisali na jednoj uskoj traci, uz pretpostavku da jedna znamenka zauzima 2 mm širine, tada bi tako ispisanom trakom mogli opasati Zemljinu kuglu oko ekvatora 62 puta.

14. Svjetski je rekorder u izračunu broja π na kućnom računalu Shigeru Kondo (Pentium 4).

*** Matematički panoptikum, *Miš* broj 29.

On je 2003. godine odredio 25 000 000 000 decimala broja π , a računanje je trajalo 17 dana i 14 sati.

15. Akira Haraguchi, 60-godišnji Japanac, svjetski je rekorder u recitiranju napamet decimala broja π . Taj je čovjek uspio zapamtiti 100 000 znamenki.****

16. Među prvom 31 decimalom broja π nema niti jedne nule.

17. U prvih 1000 članova niza

3, 31, 314, 3141, 31415,
314159, 3141592, ...

samo su četiri člana prosti brojevi.

18. Iza 763. pozicije u zapisu broja π nalazi se redom šest devetki i to se naziva Feynmanovom točkom.

19. Niz znamenki 314159 pojavljuje se prvi puta od 176 451. pozicije. Nakon toga, ovaj se niz znamenki u prvih milijun decimala pojavljuje još 7 puta.

20. Ako biste slučajnim izborom ispisali broj od 10 milijuna znamenki, statističko je očekivanje da će se u tom zapisu 200 puta pojaviti niz od pet jednakih znamenki. U zapisu prvih 10 milijuna znamenki broja π to se potvrđuje.

21. Na dan broja π 1879. godine u njemačkom gradu Ulmu u židovskoj obitelji rođen je Albert Einstein.

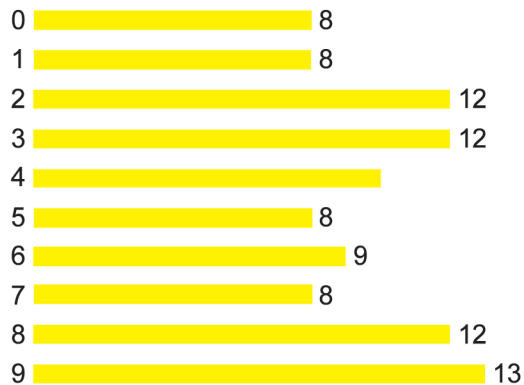
22. Ako na komad papira iscrtan paralelnim pravcima, čija je međusobna udaljenost d , bacimo iglu duljine d , vjerojatnost da će ta igla presjeći neki od paralelnih pravaca jednaka je $\frac{2}{\pi} \approx 0.6366197$.*****

* * *

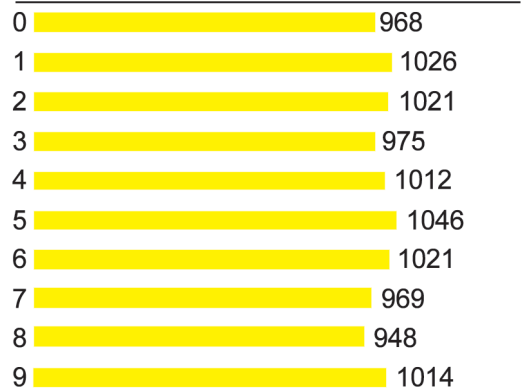
**** *Miš* broj 36., str. 15.

***** Problem je poznat kao *Buffonova igla*, vidjeti *Miš* broj 9.

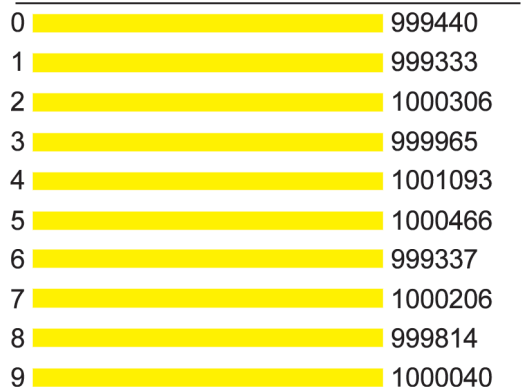
Učestalost u prvih 100 znamenaka broja π

Učestalost u prvih 10 000 znamenaka broja π

Učestalost u prvih 10 000 000 znamenaka broja π

Dopunite sami ovaj popis.

I na kraju: želite li uz malo veselja proslaviti *Dan broja π* , bit će vam od koristi neki od silnih sadržaja na internetu. Uključite zvučnike na računalo i pokušajte otpjevati pjesmicu:

<http://pi.ytmd.com/>.

Radije biste čuli melodiju odsviranu na glasoviru:

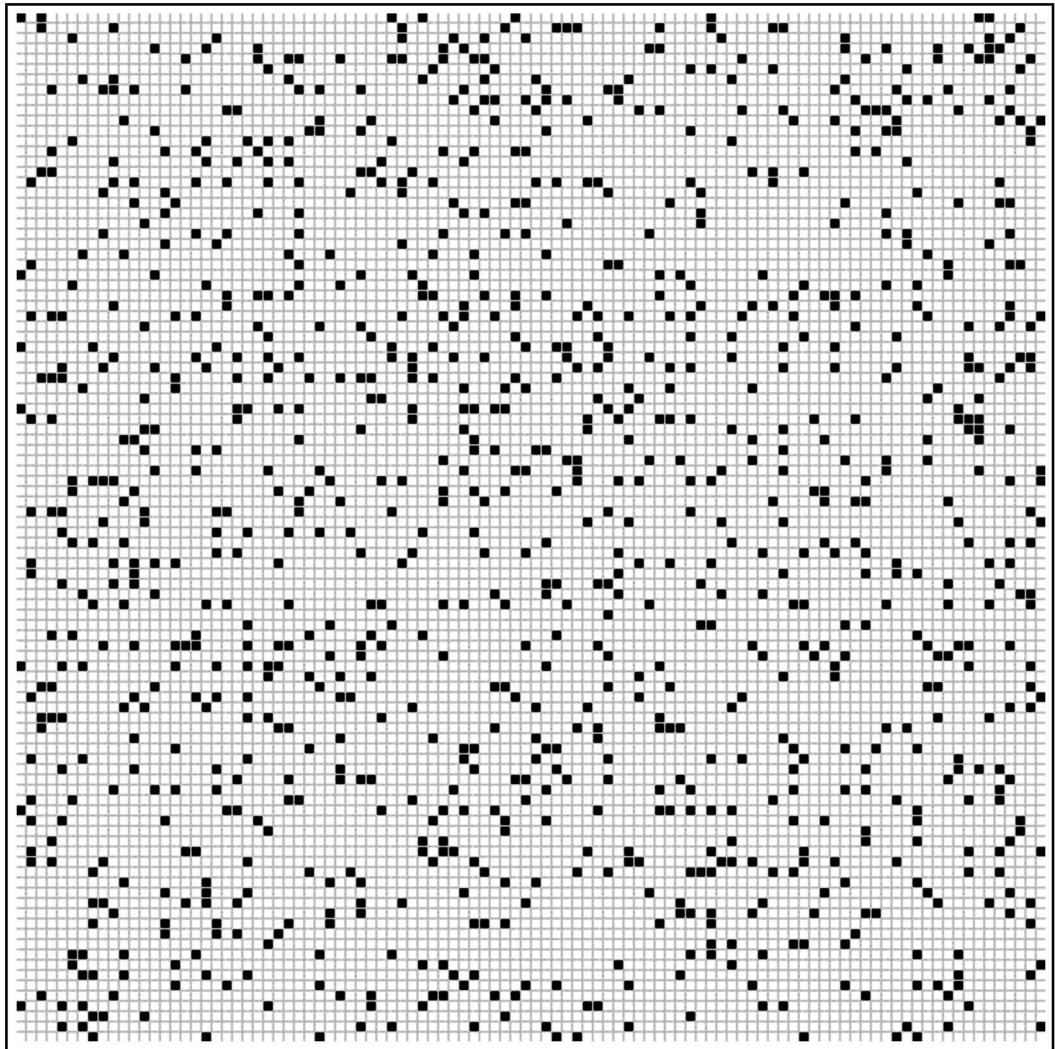
<http://www.avoision.com/experiments/pi10k/pi10k.html>.

A gdje je u zapisu broja pi “smješten” vaš rođendan? Potražite odgovor na:

<http://www.facade.com/legacy/amiinpi/>.

Možda volite promatrati lijepe sličice te slušati glazbu koju izvode zvona. Idite tada na

<http://www.pination.com/index.php>.

Slika pokazuje gdje se nalazi “1” među prvih 10 000 znamenaka broja π .
Je li obrazac ponavljanja slučajan?